

Projektbeskrivelse

Differentieret vedligeholdelse af kirkebygninger

Introduktion

Med begrebet "differentieret vedligeholdelse" af folkekirkens bygninger følger en bredere tænkning omkring kirkebygningerne og deres vedligehold og brug. Det skal være lettere at inddrage sociale, menneskelige og økonomiske vilkår samt lokale behov og samarbejdspartnere i menighedsrådenes arbejde med vedligeholdelse af kulturarv og religiøse rum. En differentieret, lokalt tilpasset vedligeholdelsesplan for kirkens bygninger inddrager således både forvaltningen af kirken som kulturarv og dens primære funktion som gudstjenesterum, samt inddrager lokale forhold, rammer og behov i øvrigt.

Baggrund

Spredt ud over Danmark ligger de danske kirker, flere end 2.300 kirker. De fleste af kirkerne, ca. 1.800, er kirker fra middelalderen, ofte mere end 800 år gamle. I de følgende mange århundreder blev der ikke bygget mange kirker. Med den industrielle revolution fra midten af 18-tallet begyndte befolkningen på landet at flytte til de større byer, hvorfor der var behov for at bygge nye kirker, der hvor folk flyttede til. Der bygges fortsat nye kirker i Danmark i de større byer, hvortil folk flytter.

Ligesom middelalderkirkerne udgør andre kirker også en vigtig kulturarv af national værdi. Fælles for dem gælder, at bygningerne ikke er fredede, men er i brug som kirkebygninger. Netop denne brug medfører også, at bygningerne bliver passet, tilpasset og generelt fremstår særdeles velholdte.

De demografiske forandringer med den stadige bevægelse fra land til by, og dermed affolkning af nogle landområder, ændrer imidlertid behovet for kirkens brug, og den økonomiske balance mellem udgifter til kirkebygninger og kirkelig aktivitet ændrer sig. I flere landprovstier efterspørges derfor langsigtede løsninger for vedligeholdelsen af kirkebygningerne, som inddrager de lokale behov og ser på, hvor meget kirkerne bruges, og om de eventuelt har potentiale til at kunne anvendes til mere end kirkelige aktiviteter, hvis der er behov herfor.

Ansvar for vedligeholdelse af kirkens bygninger ligger hos menighedsrådene, som bestyrelse for kirkerne. Det udfordrer i nogle egne af landet i stigende grad menighedsråd og provstier, dels fordi det økonomiske grundlag er vigende, og dels fordi der er færre mennesker til at indgå i menighedsrådsarbejdet. I affolkede landdistrikter er det flere steder en aldrende befolkning, der er tilbage, hvorved gennemsnitsalderen i menighedsrådet er høj. Muligheden for at rekruttere menighedsrådsmedlemmer, med de rette kompetencer til opgaven, bliver derfor mindre. Det kan betyde, at hovedparten af de menneskelige og økonomiske ressourcer bruges på drift, så der er mindre overskud til udvikling og tilpasning af kirkelivet.

Vi vil med projektet adressere denne problemstilling og udvikle en redskaber, der skal gøre det lettere for menighedsråd og provstiudvalg at prioritere og beslutte vedligeholdelsesarbejder, og derved frigive ressourcer til udviklingen af kirkelivet lokalt. Det vil bidrage til at knytte kirke- og lokalsamfund sammen, til gavn for kirkens liv og vækst.

Formål

Formålet med projektet er at understøtte transparent prioritering af midler i sogne og provstier, så vedligeholdelse og kirkeliv balanceres til gavn for kirkens liv og vækst.

Vi vil herigennem kunne medvirke til, at kirkerne er levende bygninger, som vi tager aktiv stilling til og drager omsorg for på en måde, som er meningsfuld for vores samfund i dag. Projektet kan således være med til at skabe de bedst mulige betingelser for kirkens liv og vækst i alle egne af Danmark.

Mål

Hensigten med projektet om differentieret vedligeholdelse af kirker er, i samarbejde med de nuværende konsulentordninger inden for folkekirken og i dialog med de folkekirkelige aktører, at udforme redskaber til hjælp til menighedsråd og provstiudvalg. Hjælp som gør, at menighedsrådene kan leve op til det ansvar, de har for kirkens bygningsvedligeholdelse og samtidig formår at udvikle det lokale kirkeliv. Et mere overordnet nationalt, religiøst og kulturelt perspektiv på den rige kulturarv, som de gamle kirkebygninger udgør, vil der dog stadigvæk være behov for en drøftelse af, her specifikt på graden af økonomisk støtte og tilskud til opretholdelsen af disse bygninger.

Målet er derfor at udvikle redskaber til differentieret vedligeholdelse af kirkebygninger, der kan anvendes til at skabe transparens i prioriteringen af menneskelige og økonomiske ressourcer.

Behovet hviler på en fælles erkendelse af, at ikke alle kirker nødvendigvis skal vedligeholdes på samme niveau, men at man også forsvarligt kan skrue ned for ambitionsniveauet på nogle kirker. På den måde bliver det muligt at skabe et overblik over, hvordan man anvender de økonomiske og menneskelige ressourcer mere hensigtsmæssigt. Derved kan der også skabes plads til udviklingstiltag fremover, frem for kun basal vedligeholdelse/drift.

Det vi konkret vil have ud af projektet er at udvikle redskaber med følgende elementer:

A: Værktøj for vedligeholdelseskategorisering af kirkebygninger

- Etablere kriterier for kategorisering af kirker, herunder deres kirkelig brug, øvrig anvendelse og anvendelsesmuligheder, med afsæt i nuværende kulturliv, stedets ressourcer samt arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, som kan være grundlag for menighedsrådenes beslutning om vedligeholdelsesniveau.

Det skal her præciseres, at begrebet kategorisering angår spørgsmålet om vedligeholdelsesniveauet og *ikke* er udtryk for en værdisættelse af den lokale kirkes betydning set ud fra lokalsamfundets perspektiv, altså den veneration som sognets beboere har for den lokale kirke. Kategoriseringen skal være en hjælp for menighedsrådet, til at prioritere ud fra nogle saglige kriterier.

B: Definere strategier for det videre arbejde med kirkerne inden for de forskellige vedligeholdelseskategorier

- Med udgangspunkt i de kriterier for fremtidigt brugs- og vedligeholdelsesniveau, som projektet afdækker, skal der defineres en strategi for det videre arbejde.
- Strategierne skal åbne for forskellige tilgange til den fremtidige vedligeholdelse og brug baseret på eksisterende brug, værdier og potentialer. Der hentes inspiration i udenlandske cases med modeller for forskellig anvendelse og brug af kirker.
- Strategierne skal ses som vejledende ift. vedligehold og brugsmuligheder, og deraf affødte funktionelle eller bygningsfysiske ændringer, inden for de forskellige kategorier.

C: Metode for etablering af anvendelsesplaner for lokale kirker: Procesværktøj

- Udvikling af et procesværktøj til menighedsråd - processen skal tydeliggøre behovet for kirkelige aktiviteter i sognet og koble til anvendelsen af kirken som et rum i og for lokalsamfundet og øvrige besøgende samt fastlægge fremtidig vedligeholdelse af kirken, herunder også anvendelsen.

D: Materiale til formidling af værktøjet i provstier og menighedsråd

- Der udvikles en skabelon og kursusmateriale til afholdelse af kursus for provstier, menighedsråd og interessenter i, hvordan værktøjet skal anvendes.

Succeskriterier

Når vi efterfølgende skal vurdere om projektet har været en succes, vil vi måle på følgende parametre:

- Om de centrale aktører som menighedsråd, provstiudvalg, provster og præster oplever, at de skabte løsninger imødekommer de lokale behov for en transparent prioritering af midler i sogne og provstier, så vedligeholdelse og kirkeliv balanceres til gavn for kirkens liv og vækst.
- Om udarbejdelsen af kriterier og løsninger har taget højde for de komplekse arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, som kirkerne og kirkemiljøerne indeholder (målrettet arkitektoniske og kulturhistoriske fagligheder).
- Om kategorier og strategier har taget højde for forskellige steders kulturer og rummer en åbenhed, som gør det muligt at finde unikke løsninger for den enkelte kirke og det enkelte kirkemiljø (målrettet menighedsrådene).
- Om den udviklede arbejdsgang skaber overblik over processen og klarhed omkring roller og hjælp til prioritering af opgaver i processen for menighedsrådet.
- Om procesværktøjet skaber et anvendeligt grundlag for budgetprioriteringer og beslutningstagning i provstiudvalget.
- Om procesværktøjet understøtter prioritering af midler i sogne og provstier, så drift og vedligeholdelse af kirkebygninger og det øvrige kirkeliv balanceres til gavn for kirkens liv og vækst.
- Om sekundære målgrupper oplever at blive inddraget relevant og tilstrækkeligt i processen.

Projektmetode

Udarbejdelsen af redskaberne skal sikre, at de særlige værdier og potentialer, som de enkelte sogne besidder, kan identificeres og blive aktiveret. Menighedsrådene og provstierne får redskaber til selv at komme en del af vejen med dette arbejde, og der skal udarbejdes en arbejdsgang, som skaber tryghed og klarhed omkring processen.

I arbejdet med at formulere differentierede redskaber for vedligeholdelse af kirkebygningerne er det helt centralt at inddrage forskellige faglige kompetencer. Det arkitektfaglige bidrag til projektet vil i særlig grad være at sikre, at udarbejdelsen af kriterier og løsninger tager højde for de særlige arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, som kirkerne og kirkemiljøerne indeholder.

I arbejdet skal det også sikres, at der udarbejdes en metode, hvor kirkernes og sognenes potentialer bliver identificeret, så man ser de muligheder, der er på stederne, og får dem bragt i spil.

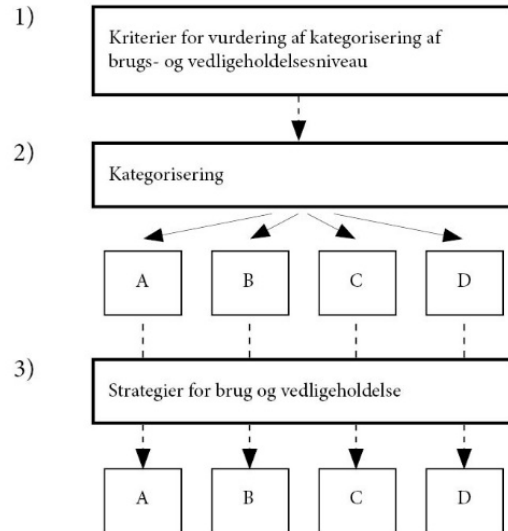
Samlet set skal der udarbejdes en metode og et sæt kriterier for vurderingen af hvilke kirker, der falder i hvilke kategorier for det fremtidige vedligehold, og dernæst skal de relevante vedligeholdelseskategorier identificeres. Og endelig skal der udarbejdes et sæt strategier for, hvordan man konkret arbejder videre med kirkerne inden for de forskellige kategorier. Se Figur 1 og uddybning herunder.

1) Der defineres et sæt kriterier for kategorisering af det fremtidige vedligeholdelses- og brugsniveau. Det er vigtigt, at kriterierne tager afsæt i såvel det nuværende kirkeliv, stedets ressourcer og potentialerne for fremtidig brug som de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier. Alle danske kirker er af meget høj kulturhistorisk værdi.

2) Kategoriseringen af kirkerne skal åbne for forskellige tilgange til den fremtidige vedligeholdelse og brug baseret på de eksisterende brug, værdier og potentialer. Her kan det være relevant at se på eksisterende udenlandske cases, hvor der ses mange forskellige modeller for anvendelse og brug af kirker.

3) Det er vigtigt, at ovenstående kategorisering følges op med udviklingen af et sæt strategier, som kan være vejledende for, hvordan vedligeholdet og brugsmulighederne og deraf affødte funktionelle eller bygningsfysiske ændringer kan udføres inden for de forskellige kategorier. Disse strategier skal udvikles under stærk indflydelse af og med største respekt for de lokale, kirkelige, arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, hver enkelt kirke rummer.

Figur 1:

For at nå frem til kategorier og strategier er det yderst vigtigt at udvikle disse i nær kontakt med de parter, som bruger og varetager kirkerne i dag. Det er vigtigt, at kategorier og strategier tager højde for forskellige steders kulturer og rummer en åbenhed, som gør det muligt at finde unikke løsninger for de unikke steder, som hver enkelt kirke og kirkemiljø udgør.

Kirkerne er bygninger, som har været i en løbende udvikling og tilpasning gennem mange århundreder, og det er muligt at fortsætte denne udvikling nu og i fremtiden. I middelalderens Danmark blev et utal af kirker revet ned, når demografiske forandringer gjorde dem overflødige. Denne løsning er utænkelig i dag, da vores historiske bevidsthed ikke tillader at fjerne de uvurderlige vidnesbyrd, som kirkerne er. Men med åbenhed og kreativitet er det muligt også nu og i fremtiden at lade kirkerne være levende bygninger, som vi tager aktiv stilling til og drager omsorg for på en måde, som er meningsfuld i vores samfund i dag.

Udarbejdelse af redskaberne kommer til at foregå i en løbende dialog med de provstier og menighedsråd, der indgår i projektet, således at de tilbagemeldinger, der kommer som følge af den første anvendelse, indgår i tilretningen og den videre udvikling af metode/kategorisering og dialogværktøj. Konsulenterne indgår i alle faser, som centrale aktører i byggesager.

Milepæle

Tidspunkt	Milepæl
1. januar - 30. april 2021	Første udgave af A: Værktøj til kategorisering af kirkebygninger og B: Strategier for det videre arbejde samt C: Procesværktøjet til menighedsrådene
1. februar 2021	Kommunikationsplan for projektet er udarbejdet
15. maj 2021	Alle de involverede projektdeltagere er introduceret til projekt og redskaber, evt. på fælles møde
1. oktober 2021	Anden udgave af A: Værktøj til kategorisering af kirkebygninger og B: Strategier for det videre arbejde samt C: Procesværktøjet til menighedsrådene
15. januar 2022	Implementeringsplan for projektet er udarbejdet
1. marts 2022	Værktøjerne er færdige og formidlingsklar (evt. IT-mæssigt) A: Værktøj til kategorisering af kirkebygninger og B: Strategier for det videre arbejde samt C: Procesværktøjet til menighedsrådene
15. marts 2022	Kursusmateriale og kursusmodel er udarbejdet D: Materiale til formidling af værktøjet i provstier og menighedsråd
1. april - 30. juni 2022	Første kursus er afholdt
August – december 2022	Projektets resultater er udbredt til alle landets stifter og provstier Der har været afholdt kurser i mindst 7 af landets stifter
31. december 2022	Projektet er afsluttet

Projektorganisation og samarbejde

Projektet forankres i et samarbejde mellem de 5 involverede stifter på følgende niveauer:

Styregruppe

Styregruppen sammensættes med repræsentation fra bispekollegiet, stifter, provstier, Landsforeningen af menighedsråd samt Kongelige Bygningsinspektører eller Nationalmuseet.

Medlemmerne af styregruppen skal tilsammen dække alle 5 involverede stifter. Styregruppen har ansvaret for budget og fremdriften af projektet. Projektlederen fungerer som sekretær for styregruppen.

Der udpeges en formand for styregruppen blandt biskopperne og en kontaktperson blandt en af stiftskontorcheferne. Kontaktpersonen skal sikre kontakten mellem FUV og projektorganisationen.

Der udarbejdes et kommissorium for styregruppen.

Følgegruppe

Der nedsættes en følgegruppe, som består af et bredt spekter af interessenter i projektet. Følgegruppen inddrages i projektet som sparringspartner til styregruppe og projektledelsen. Både ved opstart, under forløbet og i forbindelse med projektets afslutning.

Følgegruppen består, ud over styregruppe og projektledelse, af:

- Biskopperne fra de øvrige to stifter
- Provster fra de provstier, der er med i projektet.
- Stiftskontorchefer fra de øvrige tre stifter, samt en stiftskontorchef fra stifternes byggegruppe
- Relevante stiftsfuldmægtige, som er medlem af byggesagsgruppen
- En teologisk konsulent
- En Kgl. Bygningsinspektør
- Kirkekonsulenter fra Nationalmuseet
- Varme-, energi- og klimakonsulent
- Klokkekonsulent
- Kirkegårdsconsulent
- Landsforeningen af Menighedsråd/lokal distriktsforening
- Præsteforeningen/en eller to præster fra et af forsøgsmenighedsrådene

Ved behov kan der nedsættes faglige arbejdsgrupper, typisk blandt følgegruppens medlemmer, hvis der er brug for faglig stærk rådgivning af styregruppen og som sparring for de ansatte i projektet. Det gælder både ift. vedligeholdelse og brug af kirker og menighedsrådenes vilkår.

Projektledelse

Projektledelsen varetages af FUV, som herudover bidrager med interessant- og risikoanalyse, opbygning af følgegruppe og evt. faglige arbejdsgrupper samt lokale projektgrupper, udarbejdelse af alle værktøjer, strategier, implementeringsplan og kursusmateriale, afholdelse af kurser/workshops samt anden mødeaktivitet i øvrigt, analyse og afrapportering og dertil bidrag til kommunikationsplan og løbende kommunikation gennem projektet.

Projektets målgruppe og interessenter

Projektets kernemålgruppe er de aktører, der helt konkret kommer til at arbejde med det redskab, der skal udvikles, og som har beslutningskompetencen, eller er direkte understøttende for beslutningstagerne:

Besluttende

- Menighedsråd, inkl. præster
- Provstiudvalg, inkl. provster

Formidlende og understøttende

- Biskopper
- Provstisekretærer
- Stiftsadministrationen, særligt byggesagsbehandlerne
- Stifternes byggesagsgruppe
- Folkekirkens konsulenter

Herudover er der en række øvrige interessenter ift. projektet:

Besluttende

- Stiftsøvrigheden, inkl. biskopper

Rådgivende

- Nationalmuseets kirkekonsulenter
- De kgl. bygningsinspektører
- Klokkekonsulent
- Varme-, energi- og klimakonsulent
- Orgelkonsulent
- Bygningskonsulent
- Kirkekunstkonsulent
- Konsulent for kirkeskibet
- Kirkegårdskonsulent

Øvrige interessenter

- Landsforeningen af menighedsråd/lokal distriktsforening
- Kirken på landet
- FUV (ud over projektledelsen)
- Øvrige deltagere i arbejds- og følgegruppen
- Medlemmer af folkekirken
- Lokale civilsamfundsaktører i bred forstand

Dertil kommer IT-kontoret i det omfang, der udvikles et redskab, som er IT-baseret og som skal gøres tilgængeligt på Den Digitale Arbejdsplads, DAP'en.

Risikoanalyse

Der udarbejdes ved projektstart en risikoanalyse, der både skal danne udgangspunkt for den helt detaljerede tilrettelæggelse af projektførelsen og skal være udgangspunkt for en løbende opfølgning og vurdering af de risici, der kan udfordre eller helt spænde ben for gennemførelsen af projektet.

Her i projektansøgningsfasen kan der overordnet set identificeres en helt central udfordring for projektet, nemlig den at en vedligeholdelseskategorisering kan misforstås derhen, at det bliver tolket som en vurdering af hvilke kirkebygninger, der har mest værdi. Der sker jo hele tiden en prioritering af vores ressourcer, men med redskaberne skabes der transparens om denne prioritering. Den følelsesmæssige værdi kan man dog selvsagt ikke kategorisere, idet kirken vil have værdi for den enkelte, der er knyttet til den og stedet. Det kan derved afstedkomme modstand både lokalt og nationalt.

Der ud over er der en række risikofaktorer forbundet med interessenterne:

Menighedsråd:

Der er mange menighedsråd, der finder stor glæde ved at vedligeholde deres kirke og sætter en stor ære i, at den fremstår vedligeholdt. Kirkebygningen har dermed konkret betydning for dem. Et lavere vedligeholdelsesniveau kan udfordre menighedsrådets syn på, hvordan kirken skal fremstå, ligesom alternative anvendelsesmuligheder af kirkens lokaler ift. lokalsamfundet kan være med til at røkke ved menighedsrådets og menighedens (og præstens) mening om, hvad en kirke er. Derudover kan nogen være bekymrede for, at projektet kaster mere arbejde af sig, også på sigt.

Præster og kirkens ansatte:

I lighed med menighedsrådet (som præsten også er en del af), kan præsten og kirkens ansatte have en ambition om, at kirken fremstår smuk og uden tegn på forfald. Her ud over kan såvel præst og kirkens ansatte blive udfordret af andre typer af aktiviteter i kirken, som måske også vil medvirke til ændrede ønsker og krav fra lokalsamfundet, og dermed et behov for at både præst og ansatte får nye udvidede roller og opgaver.

Provstiudvalg:

Differentieret vedligehold vil som udgangspunkt være med til at understøtte en hensigtsmæssig brug af de lokale ligningsmidler, men det kan også bidrage til at udfordre dialogen mellem på den ene side det lokale niveau og provstiniveauet - for hvem skal have vedligeholdt på hvilket niveau. Med de udviklede redskaber vil man dog netop kunne skabe transparens i de prioriteringer, der foretages.

Provster:

Der kan være provster, der vil finde det u hensigtsmæssigt at anvende standardiserede redskaber i arbejdet med vedligehold af kirkerne og derfor ikke vil arbejde konstruktivt ift. at anvende og videreformidle projektets redskaber.

Provstisekretærer:

Det kan være vanskeligt for provstisekretærene at se og anerkende deres rolle i forhold til at udbrede kendskabet til de udviklede redskaber, ligesom det måske kan være vanskeligt for dem at anerkende deres rolle ift. at anvende redskaberne.

Biskopper:

Der kan være biskopper, der bliver udfordret af overvejelserne om alternativ brug til ikke strengt kirkelige aktiviteter, og som derfor ikke ønsker at redskabet skal anvendes i deres stifter. Her er det dog et vigtigt budskab, at hovedansvaret er differentieret vedligehold og ikke alternativ brug; det sidste er blot et af de kriterier, der kan ligge til grund for en vurdering af vedligehold.

Menigheden og lokalsamfundet:

Lokalsamfundet kan tænkes have en positiv interesse i måske at kunne anvende kirkens lokaler, men vil måske også modsat være utilbøjelige til at mene, at der skal slækkes på vedligeholdelsesniveauet.

Konsulenter:

Omfatter både de konsulenter der deltager i projektet, såsom fra Nationalmuseet, den kgl. bygningsinspektør, varme-, energi- og klimakonsulenten, orgelkonsulenten m.fl., samt arkitekter o.a. der er tilknyttet konkrete opgaver i projektperioden. Konsulenterne har stor faglig viden og ekspertise om renovering af folkekirkens kirker og bygninger og bør som fagfolk inddrages i det konkrete arbejde med kategorisering og dialog om brugen af den lokale kirke. Der kan forventes at mødes modstand/skepsis fra fagfolk, som måske skal gå på kompromis med deres faglighed i en differentieret bygningsvedligeholdelse. Men det er nødvendigt med deres støtte og bidrag i hele projektføreløbet, som understøttelse af projektets legitimitet, og afgørende for at nå frem til et godt produkt.

Stiftsadministration og stifternes byggesagsgruppe:

Det er helt centralt at både stifternes byggesagsbehandlere og stifternes byggesagsgruppe anerkender vigtigheden af udviklingen og den efterfølgende brug af redskaberne i menighedsrådene, fordi de skal kunne understøtte anvendelsen og rådgive om den.

Man kan generelt sige, at man blandt ovennævnte interessenter kan forvente at møde modstand mod såvel en ændring i vedligeholdelsesniveauet som i brugen af kirkerne, fordi der mange steder vil være tale om et opgør med den nuværende praksis.

Folkekirkens IT

Det er ikke usandsynligt, at de redskaber der udvikles vil blive formidlet som enten IT-værktøjer, eller som en "folder", der skal kunne tilgås elektronisk og derfor ligge på DAP'en. Det er derfor afgørende, at der vælges løsninger i samarbejde med IT-kontoret, der både kan anvendes på DAP'en og som samtidig er brugervenlige.

Implementering af projektets resultater

Hvis projektet skal opnå sit formål, "at understøtte en transparent prioritering af midler i sogne og provstier, så vedligeholdelse og kirkeliv balanceres til gavn for kirkens liv og vækst", så er det nødvendigt at redskaberne gøres kendte og tilgængelige.

Kendskabet skal komme som følge af en kommunikationsplan, der anvender både fysiske møder, fysiske udgivelser og de elektroniske platforme til at formidle viden og kendskab til de udviklede værktøjer.

Tilgængeligheden vil følge af, at værktøjerne er inspirerende og lette at anvende, men også ved at introducere redskaberne gennem kurser for provster, provstisekretærer og menighedsråd.

Når såvel kategoriseringsværktøj, strategier for vedligeholdelse samt procesværktøj er ved at være færdige, udarbejdes en implementeringsplan for de metoder og værktøjer, der er resultatet af projektet. Heri indgår afvikling af kurser. Projektets interessenter indtænkes i en implementeringsstrategi.

Efter projektets afslutning ultimo 2022, overgår redskaberne til "driftsfase" i 2023. Derefter planlægges en evaluering af redskaberne og deres brug i 2024; det nærmere forløb herfor planlægges først i løbet af 2023.

Kommunikationsplan

Der er følgende tre centrale faser for kommunikationsplanen:

Inden projektets ansøgning og igangsætning

Allerede før der søges midler til projektet orienteres centrale aktører om projektet. Det vil sige biskopper, stiftskontorchefer, provsteforeningen og Landsforeningen af Menighedsråd.

Under projektet

Inden projektets opstart udarbejdes en plan for den samlede kommunikation igennem hele forløbet. I udviklingsfasen kommunikerer inden for folkekirkens rammer til de direkte involverede aktører samt øvrigt interesserede parter. Primære kanaler er mail og hjemmeside, herunder nyhedsbreve og DAP.

Efter projektet

Når metoder og værktøjer er udviklet, mens produkterne implementeres (år 2), kan der med fordel informeres i lokale medier, da lokale samarbejder og interessenter kan have gavn af kendskabet. Fx ved ønske om anden anvendelse af kirkerum mv.